լոյս գարերու հորիզոնին վրայ։ Մխիթար, ա-րեւին նման՝ որ կը ջերմացնէ ու կեանք կու տայ հպարտ մայրենիքին մինչեւ ամենահռչակ մա-նուշակին, ծագեցաւ Հայաստանի հորիզոնին վրայ, ալեւոր Աւետարանին վրայ, բոլորին հա-մար, աղքատին և հարուստին, մտաւորականին և անգրագէտին համար։ Մխիթար ազգի մը ամբողջ պատմութիւնը եղաւ, և ազգը իր ժամանցատեղի մը սէս պեղեց մխուճիւնները, լայն ճանապարհ մը բացաւ դէպի հին խմաստութեան առաջը։ Հալածուած գաղթեց իր հայրենիքէն ինչպէս Թռչուննե՞րը խաստշունչ ձմրան գիմաց, աւելի գեղեցիկ գարուններ բերելու համար այն աշխարհին որ գարերով կը հեծէ բռնութեան և աւերումի անողոք ամբակներուն տակ։ Իր անվարան խոր հաւատքովը մարմին տուաւ Ս. Ղազարու Էքնա-ղագեղ Կղզեակին՝ վէնեհական լճակին շողշո-ղուն ջուրերէն գուրս եկող յաւերժահարսի մը նման։ Կերտեց հոն հաւատքի, սիրոյ և խմա-տութեան ջահերով, կարմիր կանանչ գոյներով փոքրիկ Հայաստան մը։ Իրմով կրօնքի և եկե-ղեցւոյ երկնակամարը նորանոր փայլուն աստղե-րով զարդարուեցաւ. իրմով ամէն գիտական ու գեղարուեստական մարզեր երեւելի հանճարնե-րով պճնուեցան. անոնց ամէնուն հէտ Մխիթար ծնաւ, Մխիթար ապրեցաւ, և ինչպէս չըսել հիմա թէ մարդիկ կան որոնց մահը անմահու-թիւն է։

Բանախօսին այս խանգավառ խօսքերուն յա-ջորդեցին երգչախումբին ոգեւորիչ վերջին եր-կու կտորները իտալական գասական գլուխ գոր-ծոցներէն քաղուած. նախ Bellini-ի «Norma»-էն «Nella città dei Cesari», երկրորդ՝ Verdi-ի «Trovatore»-էն «Leone di Castiglia»։

Ձեմարանական հանգէսին փակումը կատարեց Ա.րշի. Գէրպ. Աբբահայրը, չէշտելով օրուան մեծ յիշատակին կարեւորութիւնը որ կը հրա-ւիրէ ամէն Հայ ներշնչուելու Մխիթարի առա-քինութիւններուն և գործերուն օրինակներէն, որոնք գերմարդկային եղան և պատուղ աստուա-ծային բացատիկ շնորհքին, նա մանաւանդ երբ փոխադրուինք մաքով իր ապրած պատմական ժամանակներուն և պայմաններուն մէջ։ Ան, սանելու համար իր եղբայրներուն Աւետարանի լոյսը, նախին Հայրապետներու չունչով աշխա-տեցաւ հիմնել իր Ուխտը, գնելով զայն երկնքի և երկրի հզօր Դիւային պաշտպանութեան տակ, հանելու այս աշխարհին վրայ ալ. կ'ապրին երկնքի համար, բարձր գաղափարներու համար, ասուպներ չեն՝ այլ արեգակներ, որոնք կու գան ամէն օր հոգեկան արշալոյս բերելու, սփռելու որուն մայրենի հովանիով և Մխիթարի հակո-ղութեամբ վերջին երկու աշխարհամեր պատե-րազմներէն ան գուրս եկաւ գրեթէ անվնաս։ Պիտի ապրի այս գործը Տիրամօր «Եղիցի»-ով, Հայ ազգին սրտին ու մաքին լուսատու փարոսը։

Խուռն ծափահարութեամբ վերջացաւ հան-դէսը, ազգայինները մեկնեցան նորոգուած կրօնքի և ազգի սիրով, հպարտ զգալով իրենք-զիրենք օտարներուն առջեւ, օտար հիւրերն ալ զմայլանքով և հիացումի զգացումներով։

Հ. Ս. Ա.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ. – ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

Ապրիլ 27ին, առաւօտեան ժամը 9ին, վար-ժարանիս աշակերտներու ծնողներն ու շատ բարեկամներ փութացեր էին համախմբուելու մտարան և յարակից սրահին մէջ, ներկայ գըտ-նուելու Ս. Պատարագին՝ զոր մատոյց հիւրա-բար քաղաքս գտնուող Հ. Ղեւոնդ վ. Տայեան, կատարելով նաեւ Հոգեհանգստեան պաշտօնը Ապրիլեան մեր նահատակներու և բոլոր Մխի-թարեան ու Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին աշակերտներուն համար։

Դասատեղ ու ծաղկազարդ պարտէզին մէջ կախուած էր Մխիթար Աբբայի պատկերը կա-նաչ գրաւանգներով, և պատրաստուած էր բեմը ուր կը նախագահէր վարժարանիս բարեբար Տիար Վէհան Մաթոսեան, իր երկու կողմերն ունենալով Տիար Օ. Քասիճեան, Լ. Մաթո-սեան և Պալեան եղբայրները, Պր. Ֆափլոյ, և Մխիթարեան Հայրերը։ Մինչ Ա. Յուլեան երկու վարժարաններու մեծաւոր Մայրերն ու Քոյրերն ու բազմաթիւ հանդիսականներ գրա-ւած էին արդէն երկնց տեղերը, արեւուն առաջ-նորդութեամբ վարժարանիս ուսուցիչ՝ Տիար Յովսէփ Մազըճեան։

Հանդէսը կը բացուէր Մխիթար Աբբահօր «Ջարթիր աշխարհ» քայլերգով, վարժարանիս աշակերտներէն երգուած, հեղինակութիւն Մ.-Ռ. վարժարանի քառանամեայ ուսուցիչ Մաես-

թրոյ Աբրահամեան Բոնցիլաքուայի։ Խօսք առաւ նախ վարժարանին անօթէն Հ. Քերոբէ վ. Զրաքեան, յիշեցնելով թէ 198 տարիներ առաջ Ճիշտ ապրիլ 27ին կը փակէր մեծն Մխիթար իր աչքերը, ուրախ և գոհ, որովհետեւ կատա-րած էր Աստուծմէ իրեն յանձնուած կարեւոր գերը, հաստատելով Միաբանութիւն մը, որ հարատեւակը պիտի ըլլար այնքան հաստատա-կամութեամբ սկսած իր գործին, այն է Ազգին վերականգնումին։ Շարքը հաւաքուած վիա-բանները յուզուած և արտասուալից կ'ունկնդրէին արեւաբար հետեւելու իրենց Հօր գծած ուղիին՝ ծառայելով կրօնքին և Հայրենիքին։ Կը լսէր զանգակներու զօրանջիւնը, և գործը կը շա-րունակուէր։ Յաջորդ տարին, նոյն օրը, կը վերանորոգուէր նոյն յիշատակը և նոյն խոս-տումը, և այսպէս 198 տարիներէ ի վեր, ըլլայ Մայր վանքին մէջ, ըլլայ Մխիթարեան վար-ժարաններու մէջ, ուր ալ գտնուին, կը կա-տարուի Մխիթարի տարեկան յիշատակը, ար-տարտ Մխիթարի տարեկան յիշատակը, ար-ծարծելու որպէսզի և աշակերտներուն սրտերուն մէջ յարգանքը՝ գէպի Մխիթար, և խոստումը՝ ծառայելու կրօնքին և Հայրենիքին։ Նկրու-թիւնն են անոնք, առանց որոնց կարելի չէ բարձրանալ սարերն այս աշխարհի նեղութեան ու մէնօրեայ արգելքներէն, նուիրուելու գեղա-փարականի մը որ վեհ է և սուրբ։ Հաւաքուած մենք ալ վարժարանիս գեղածիծաղ այս պար-տիզին մէջ, մեր շուրջն ունենալով մեր բարե-բարներն ու համակիրները՝ կ'ուզենք ընծայել մեր մեծ Հիմնադրին արժանաւոր մեծարանքը, կ'ուզենք որ բորբոքի աշակերտութեան սիրտը յարգանքի ու սիրոյ կրակով անոր հանգէպ՝ որ բոլոր Ազգն նկատած է երկրորդ Լուսա-ւորիչ մը։

Ինծի ուշի, յարեց յարգոյ Տէսուէը, խօսքը կ'ընէինք այսօր երկու մեծարգոյ Հայրե-րուն, որոնք քիչ յետոյ պիտի խօսին պատ-ուարժան հանդիսականներուդ։

Ցետոյ արտասանութիւններ եղան փոքր և մեծ աշակերտներէն, որոնց մէջ յատկապէս արժանի է յիշատակութեան Տիգրան Թիւթիւն-ճեանի գրութիւնը։ Նախկին Սաներու կողմէ ինամուհի ուսուցիչասիրութիւն մը կարդաց, Պր. Յակոբ Աճուսեան, Մխիթարեան գաստիարա-կութեան վրայ՝ համեմատելով զայն Ֆրէնկերու կրթական ոճին հետ, որոնց Եգիպտոսի մէջ տա-տաուելուն հարիւրամեակը կը կատարուի։

Օրուան բանախօսն էր Հ. Ղեւոնդ վ. Տա-յեան, որ յետ Մխիթար Աբբայի մէջ գրուա-ւելու երգիչը և երգահանը, և իր կեանքի պատ-մութեան մէջէն քաղելու ինչ որ երաժշտու-թեան նկատմամբ ակնարկութիւններ ու գրուագ-ներ կան, երգից շատ ներդաշնակօրէն Մխիթա-րեայ յօրինած երկու երգերը, երկուքն ալ նուի-րուած Ս. Կուսին. առաջինը՝ «Ելրանուհի»-ն, իսկ երկրորդը՝ «Գովեալ գասուց»ը, և վեր-ջացուց իր համառօտ բայց հաճելի բանախօսու-թիւնը վէնեհիկի երբեմն Պասրիթաբ Մերրա-նաւոր Լաֆոնթէնի տուած գովեստով Մ.-Ռ. վարժարանի մէջ Մեծին Մխիթարայ նուիրուած նման հանդէսի մը առթիւ, թէ Մխիթար և-բաժշտագէտ ալ էր։

Վարժարանիս ջութակի խումբը այս անգամ ալ իր ուսուցչին առաջնորդութեամբ նուագեց մէկ քանի ընտիր կտորներ։ Իսկ աշակերտու-թիւնը Հ. Գէորգ վ. Ոսկեանի գեկավարու-թեամբ երգեց իր յօրինած մէկ երգը ի պատիւ Մխիթար Աբբայի և «Երբոր բացուին»ը ու վարժարանին քայլերգը։

Փակման ու շնորհակալութեան խօսքը ար-տասած էր վարժարանին Մեծաւոր Հ. Տիմոթէոս վ. Կիւլանի, որ Ճարտարօրէն հիւսեց Ապրի-լեան մեր Նահատակներու յիշատակը Մխիթար Աբբայի բնաբանին՝ «Կրօնք և Ազգ» խօսքին հետ, պանծացնելով մեր մտաւորականներուն և մարտիրոս Ժողովուրդին մէջ Հաւատքը և Հայրենասիրութիւնը, ինչ որ փայլած է Մխի-թարայ ամբողջ կեանքին և Մխիթարեան Միա-բանութեան երկդարեան գործունէութեան մէջ։

Խուռն ծափահարութիւններով ընդունուեցան մեծարգոյ Հօր խօսքերը, և ծնողներն ու բա-րեկամները բաժնուեցան յայտնելով իրենց գո-հութիւնը։

ՏԵՍՈՒՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 27-ին, հայ և օտար հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, Իտալիոյ հայ Մշակու-թային Միութիւնը արժանավայել կերպով ոգե-կոչեց Ապրիլեան Նահատակներուն յիշատակը։ Բացման խօսքը արտասանեց բժ. Աբամեան

digitised by A.R.A.R.@

Սբ. Հաչեան, որուն յաջորդեց Շոբէնի Մահէրքը, զոր նուագեց յայտնի դաշնակահար Բրոփ. ուխտ Օր. Մ. Պոտուրեան։ Յաջորդաբար խօսք առին Ճար. Աբմէն Սարեան (խալէբէն), բժ. Մաւնուկ Խանպէկեան և Պ. Զաքրատա։ Ճառախօսներուն կեդրոնական գաղափարն էր տեսնել Ապրիլ 11/24-ին զոհաբերութեան մէջ այն հուժկու և անդիմադրելի ուժականութիւնը որ համայն հայ ազգը կը մղձինայնէ ընկերակցական չքանչեցող գերբնական ցաւի մը մէջ։ Բրոփ. ուխտ Օր. Մ. Պոտուրեան յաջորդաբար նուագեց Շոբէնէն, Թալիափիեդրայէն, Կալուբբիէն, Ալպենիցէն և երգեց Կրէչհանինովէն, Կոմիտասէն (Կռունկը), Մելիքեանէն (Վարդը), իսկ ապաւորութեամբ համակելով ներկաները։ Արտասանութիւններ ըրին տիկ. Փնարիկ Եղիկեան (Սիամանթոյի Մօր մը Երազը) և բժ. Բագրատ Եղիազարեան (Ա. Ահարոնեանի Յարդանք քեզը), երկուքն ալ մեծ ճեռնհասութեամբ։

Ա. Ս.

ՀԱՆԳԻՍՏ ՀՈԳՒՈՅ

ԳԵՐ. Հ. ՅՈՎՀԱՆ Վ.Ի ԱՒԳԵՐԵԱՆ

Տարւոյս Մայիսը իր վարդերուն հետ ամենախորին սուգ մըն ալ բերաւ Մխիթարեան Միաբանութեանս, որ Գերյ. Հ. Յովհան Վ. Աւգերեանի մահով կը կորսընդնէ իր մեծ զաւակներէն մէկը, պատկառելի իր դիտնականի տաղանդին եւ լայնածաւալ հմտութեան համար՝ ազգային ու միջազգային գրականութեան մէջ, ինչպէս իր սրբակրօն ցայտուն կենցաղին։

Ծնած 1877ի Հոկտեմբեր 3ին Գազատիոյ մէջ, հպիւռ տասնամեայ՝ սրբութեան ծառաւով տենչավառ՝ կը թռչէր Ս. Ղազար Մխիթար Աբբահօր զաւակներու Կարգը մտնելու, նուիրուելով ամբողջապէս Աստուծոյ Ս. Սեղանին, ծառայելու համար իր ազգին։

1895ին ինքզինքը կը կապէր Մխիթարեան Միաբանութեան՝ մշտնջենաւոր ուխտով, եւ 1899ին կը ձեռնադրուէր քահանայ Գերապայծառ Իգնատիոս Արքեպս. Կիւրեղեան Աբբահօր ձեռքով։

Ու այնուհետեւ իր ամբողջ վանական կեանքը չուրջ կէս դար անընդհատ նուիրում մը եղաւ ուսման եւ դիտութեան ասպարէզին եւ հոգիներու փրկութեան գործին։

Մեր առմայրին գիտութեանց իր լայն պաչարով՝ քահանայական ճեռնադրութեան օրէն արդէն սկսաւ իր ուսուցչական դասախօսութիւնները՝ Հայ լեզուի, գրականութեան եւ պատմութեան, նախ վանքի աշակերտութեան եւ յետոյ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին մէջ, ուր ապա կարգուեցաւ Ուսումնապետ։

Ցառուկ ձիրք եւ սէր ունենալով լեզուագիտական ու բանասիրական ուսումնասիրութեան՝ նախ երեւելի լեզուագէտ Ուսուցչ. Emilio Teza-ի աշակերտեցաւ, յետոյ 1906–1909 տարիներու ընթացքին կատարելագործեց այդ մասնաճիւղերը Մոնաքոյի եւ Պերլինի համալսարաններուն մէջ։

1909ի ամառը վերադարձաւ վանք ու սկսաւ իր գրական կեանքը դասախօսելով մխիթարեան պատմական եւ մատենագրական ճիւղերը։ Նոյն չրջանին մասնակցեցաւ մեր վանքին եւ վարժարաններու վերահսկող Ուսումնական Ժողովին՝ խորհրդականի եւ քարտուղարի պաչտօնով (1909–1912), ապա 1912ին անուանուեցաւ Ժամբարապետ «Բազմավէպ»ի եւ բոլորեց երկամեայ բեղուն չրջան մը. այնուհետեւ կոչուեցաւ Միաբանութեան կեանքի մեծագոյն գործունէութիւններուն եւ վարչական պատասխանատու պաչտօններու. այսպէս 1916 Մարտ 30ին ընդհանուր քարտուղար, պաչտօն՝ որուն մէջ կը վերահաստատուէր 1921ին եւ կը տեւէր մինչեւ 1929ի Միաբանական Ընդհ. Ժողովը, որ գինքը ընտրեց Ընդհանուր Աբբայ վեցամեայ չրջանի համար (1929–1935)։

Դարձեալ նչանակելի է որ 1916–1918 երկամեակին վարեց վանքի աշակերտաց մեծաւորութիւնը եւ իր զանազան գործատնութեանց կարգին՝ բերաւ իր մեծ բաժինը Մուրատեան վարժարանի չէնքի գնումին, հիմնարկութեան եւ ուսումնական կազմակերպութեան մէջ 1928ին՝ երբ չուրջ 60 տարուան դադարէ մը վերջ փարիզի (Սեւր) մէջ կը վերաբացուէր յիչեալ վարժարանը։

Իր կեանքի վերջին տարիները 1936–1947 ուսման, հոգիներու առաջնորդութեան եւ մարդասիրական գործերով զբաղեցաւ, միանգամայն միչտ պատրաստակամ բերելով իր լուսաւոր խորհուրդներն եւ օժանդակութիւնը Միաբանութեանս կարեւոր գործերուն մէջ։

Անցնող ձմեռը իր խիստ սառնամանիքով ծանր հարուած մը տուաւ այդ ժիր անձնաւորութեան, որ փոքրիկ մարմնի մէջ վառվռուն եւ հանճարեղ հոգի մը ունէր. հարուածը ազդեց սրտին՝ որու տկարութիւնը հետզհետէ յառաջացաւ եւ այլեւս անկարող եղաւ յաղթել ստէպ կրկնուող նոպաներուն։ Ու մեռաւ նա խաղաղիկ, զօրացած սուրբ խորհուրդներով, մինչ լըքուած սրտով իր սնարին քով կը հակէին ազօթաւոր միաբանակից Հայրերը՝ Գերպ. Աբրահօրէն մինչեւ յետին վանականը, Աստուծոյ յանձնելով անոր հոգին՝ որ ապրած էր միչտ սիրելով իր Աբարիչը բոլոր սրբութով ու իրեն առաքելութիւն ըլած էր սիրցնել զԱնիկա ամէնուն՝ իր խօսքով, օրինակով, ազօթքով։

Եւ այնուհանդերձ որ մեր կզզին զըրկուած է ուղղակի յարաբերութենէ Լիտոյի եւ Վենետկոյ հետ, Մայիսի 11ի առաւօտեան հետզհետէ կը խռնուէր հեռուէն ու մօտէն եկող բազմութիւն մը հաւատացեալներու, բարեկամներու, քաղաքին ու Լիտոյի եկեղեցական եւ զինուորական իչխանութիւններու ներկայացուցիչներ, իրենց սիրոյ եւ յարգանքի վերջին տրիտուրն ընծայելու հանդուցեալին։

Զայնաւոր պատարագն եւ հետեւորդ յուղարկաւորութիւնը բոլորովին յուզիչ էին. ներկայ էին հանդուցեալին մօտաւոր ազգականները՝ եղբօր եւ քրոջ զաւակները։

Թագմանական թափօրը «Դատաստան»ի ծանր ու տխուր ամանակով կը յառաջէր վանքի դարաստանին եղերքով՝ ծպղինձներու եւ զալարութեան պատկերներուն մէջէն

digitised by A.R.A.R.@